

ข้อห้ามและหลักการรักษาใช้ตามคัมภีร์ตักศิลา²

ข้อห้าม 10 ประการในการรักษาใช้ ได้แก่

1. ห้ามวางยาร้อน, เผ็ด, เปรี้ยว
2. ห้ามปล่อยปลิง (เอาโลหิตออกจากร่างกาย)
3. ห้ามถูกเหล้า
4. ห้ามถูกน้ำมัน
5. ห้ามดื่มน้ำร้อน
6. ห้ามอาบน้ำร้อน
7. ห้ามกินส้มมีผิวมีคันทัน
8. ห้ามกินกะทิ น้ำมัน
9. ห้ามนวด
10. ห้ามประคบ เพื่อช่วยลดความร้อนในร่างกายและป้องกันไม่ให้ไข้กำเริบ รุนแรงขึ้น

หลักการรักษาใช้ตามพระคัมภีร์ตักศิลา² ขั้นตอนการรักษาใช้ตามแนวทางของคัมภีร์ตักศิลา

1. ยากระตุ้นพิษไข้ (ยากิน, ยาพ่น)
2. ยาแปรไข้ (ยากินและยาพ่น) และ
3. ยาครอบไข้

1. ยากระตุ้นพิษไข้ เพื่อขับพิษไข้ที่อยู่ภายในร่างกายให้ออกมาภายนอกร่างกาย ถ้ากระตุ้นพิษออกไม่หมด พิษจะกลับลงไปกินตับ ปอด ให้ถ่ายออกมาเป็นโลหิตเสมหะ ทำพิษต่าง ๆ จนอาจเสียชีวิตได้ ยาที่ใช้กระตุ้นพิษไข้ ชื่อว่า ยาห้ารากล (แก้ว 5 ดวง หรือ เบญจโกละวิเชียร) ประกอบด้วยรากลสมุนไพร 5 ชนิด ได้แก่ 1.รากลขิง 2.รากลย่านาง 3.รากลคนทา 4.รากลท้าวยายม่อม และ 5.รากลมะเดื่อชุมพร ยาทั้งหมดนี้เอาสิ่งละเอียดผสมอากาศ ต้มกิน

2. ยาประสะพิษภายนอก (ยาพ่น) ได้แก่ ใบย่านาง ใบมะขามและเถาวัลย์เปรียง น้ำหนักเสมอกาก แทรกดินประสิว ละลายน้ำชาวจ้าว

พ่นจะกระตุ้นเม็ดไข้ขึ้นมาให้หมดและลดไข้

3. ยาพ่นผิวภายนอก ถ้าพิษไข้ และเม็ดไข้ยังขึ้นไม่หมดผู้ป่วยจะตัวร้อนเป็นเปลว ให้ใช้ยาพ่นผิวภายนอก ได้แก่ ขี้กาแดงทั้งใบและรากย่านางแดงทั้งใบและราก รากผักจ้าว น้ำหนักเสมอกาก บดแทรกดินประสิวละลายน้ำชาวจ้าว หรือกึ่งกินกึ่งพ่น ถ้ายังไม่ดีขึ้นให้ใช้ยาวนานที่ 4 ต่อไป

4. ยาพ่นและยากิน ได้แก่ ใบและเปลือกทองหลวงใบมน ข้าวสาร น้ำหนักเสมอกาก บดแทรกดินประสิวกึ่งกินกึ่งพ่นเป็นการกระตุ้นพิษภายใน

5. ยาแปรไข้ บรรเทาอาการไข้ให้เบาลง (ลดไข้) ประกอบด้วย ใบมะยม ใบคนทีสอ ใบมะนาว ใบหมากผู้ หญ้าแพรก หนิน้อ้อย ใบมะกรูด ใบมะเฟือง ใบมะตูม ใบหมากเมี่ยง หญ้าปากควาย น้ำหนักเสมอกาบดละลายน้ำชาวจ้าวกิน

6. ยาพ่นแปรผิวภายนอก ประกอบด้วย รังหมาล่าที่ค้ำงแรมปี หญ้าแพรก หญ้าปากควาย ใบมะเฟือง น้ำหนักเสมอกาก บดป็นเป็นเม็ด เอาน้ำชาวจ้าวเป็นกระสายยา พ่นเพียง 3 ครั้งเท่านั้น ถ้าอาการไม่ดีขึ้นตามลำดับ ควรให้กินยารักษาไข้เฉพาะเรียกว่า ยาครอบไข้

7. ยาครอบไข้ ประกอบด้วย จันทน์แดง ใบสวาด จันทน์ขาว รากจิงจ้อ ใบผักหวานบ้าน ใบมะนาว กระลำพัก จันทน์ขาว หัวค้ำ รากสะแก รากผักจ้าว เถาย่านาง กฤษณา ขอนดอกหนักสิ่งละเอียดเสมอกาก บดแทรกพิมเสนพอควร ละลายน้ำชาวจ้าว เป็นกระสายยาขั้นตอนการรักษาดังกล่าวขึ้นกับความรุนแรงของโรค ตามหลักการจะเริ่มใช้ยากระตุ้นพิษไข้ (ยาวนานที่ 1-4) โดยเริ่มจากยาวนานที่ 1 ก่อน หากไม่มีขึ้นจึงจะพิจารณาใช้ยาวนานถัดไป แล้วตามด้วยยาแปรไข้ และครอบไข้เป็นลำดับสุดท้าย

เอกสารอ้างอิง

1. สำนักงานราชบัณฑิตยสภา กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข. พจนานุกรม ศัพท์แพทย์และเภสัชกรรมแผนไทย ฉบับราชบัณฑิตยสภา พ.ศ. 2559. กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ.
2. มูลนิธิฟื้นฟูส่งเสริมการแพทย์ไทยเดิมฯ และโรงเรียนอายุรเวทรังษสถานการแพทย์แผนไทยประยุกต์ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ:ศุภนิขการพิมพ์.2555.
3. รร.แพทย์แผนโบราณ. ตำรายาศิลาจารึกในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม(วัดโพธิ์) พระนคร พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้จารึกไว้เมื่อ พ.ศ. 2375 ฉบับสมบูรณ์ 2505. หน้า 63.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

องค์ความรู้การรักษาใช้ตามแนวทางใน คัมภีร์ตักศิลา

www.dtam.moph.go.th
Call Center 02 591 7007

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

@DTAM

องค์ความรู้การรักษาใช้ตามแนวทางในคัมภีร์ตักศิลา

เป็นคัมภีร์แพทย์ที่มีการบันทึกไว้ในตำราแพทยศาสตร์ สงเคราะห์ ฉบับหลวง ในสมัยรัชกาลที่ 5 กล่าวถึงเรื่องโรคระบาดร้ายแรง ซึ่งคนโบราณจะเรียกว่า “**ห่าลง**” คือ เมื่อเกิดการระบาดจะมีผู้คนล้มตายอย่างรวดเร็ว และเป็นจำนวนมาก มีเนื้อหาสำคัญว่าด้วยไว้ประเภทต่าง ๆ เช่น ไข้เหนือ ไข้พิษ ไข้กาฬ ไข้ประดง ไข้รากสาด รวมถึงตำรับยาที่ใช้แก้

• **ไข้เหนือ, ไข้ป่า**¹ น. โรคชนิดหนึ่ง ผู้ป่วยมีอาการไข้สูงมากเป็นเวลา ส่วนใหญ่มักมีอาการหนาวสั่นร่วมด้วย นอกจากนี้ยังมีอาการปวดศีรษะ มือและเท้าเย็น มีเหงื่อออกมาก กระจายน้ำปัสสาวะบ่อย หากเป็นติดต่อกันหลายวันไม่หาย ผู้ป่วยจะซิดเมื่ออาหาร ดับโต ม้ามโต เป็นต้น โบราณเรียกไข้ป่า เนื่องจากผู้ป่วยมักเป็นโรคนี้อีกหลังกลับออกมาจากป่า, ไข้จับสั่น ไข้ดอกสีกหรือไข้ดอกบวบ ก็เรียก

• **ไข้พิษไข้กาฬ**¹ น. โรคกลุ่มหนึ่งที่มีอาการรุนแรง ผู้ป่วยมีอาการปวดศีรษะ-ตัวร้อนจัด ปากแห้ง ฟันแห้ง น้ำลายเหนียว ตาแดง ร้อนในกระจายน้ำ มือเท้าเย็น มีเม็ดสีดำ แดงหรือเขียว ขนาดเล็กบ้างใหญ่บ้างผุดขึ้นตามร่างกาย ตำราการแพทย์แผนไทยแบ่งออกเป็น 21 ชนิด โดยเรียกชื่อแตกต่างกันตามลักษณะอาการ เช่น ไข้จืดดำ ไข้จืดแดง ไข้ปานดำ ไข้ปานแดง ไข้รากสาด ดั่งคัมภีร์ตักศิลา (1/61) ตอนหนึ่งว่า “...เมื่อผู้เป็นเจ้าของจะเสียดวงเพศ ไข้พิษไข้เหนือและไข้กาฬ ให้คนทั้งหลายรู้จักชื่ออันใดที่จะเป็นไข้พิษนั้นเป็นต้น ไข้จืดดำแดง ไข้ปานดำปานแดง ไข้รากสาด ไข้สายฟ้าฟาด ไข้ระบุงชาติ ไข้กะดานหิน ไข้สิงวาลพระอินทร์ ไข้หมาเมข ไข้หมานิล ไข้เข้าใหม่ใหญ่ ไข้เข้าใหม่น้อย ไข้เข้าใบเตยริม ไข้ไฟเดือนห้าไข้เปลวไฟฟ้า ไข้หงษะทศ ไข้ดาวเรือง ไข้จันทรสูตร ไข้สุริยสูตร ไข้เมฆสูตร...”

ไว้ในคัมภีร์ตักศิลา มีหลายชนิดมีลักษณะอาการคล้ายคลึงกับอาการไข้ที่เจอในผู้ป่วยโควิด-19 ได้แก่²

1. ไข้หวัดน้อย สะบัดร้อนสะบัดหนาว ปวดศีรษะ ไอ จาม มีน้ำมูก
2. ไข้หวัดใหญ่ สะบัดร้อนสะบัดหนาว ปวดศีรษะมาก ไอ จาม มีน้ำมูก ตัวร้อน อาเจียน

ปากแห้ง ปากเปรี้ยว ปากงม กินข้าวไม่ได้ แล้วแปรไปให้อุณหภูมิ คอแห้ง ปากแห้ง ฟันแห้ง จมูกแห้ง น้ำมูกแห้ง บางทีน้ำมูกไหล หดย้อย

3. ไข้กำเนิดน้อย ปวดศีรษะ ตาแดง ตัวร้อนเป็นเปลว ไอ สะบัดร้อนสะบัดหนาว ปากงม ปากเปรี้ยว กินข้าวไม่ได้ อาเจียน นอนไม่หลับ
4. ไข้กำเนิดใหญ่ ปวดศีรษะมาก ตาแดง ตัวร้อนเป็นเปลว ไอ สะบัดร้อนสะบัดหนาว ปากแห้ง คอแห้ง เพดานแห้ง เชื่อมมือเมื่อยไปทั้งตัว บางทีผุดเป็นเม็ดเท่าขุมกุดกั้งตัว (เม็ดไม่มียอด) บางทีไอเป็นโลหิตออกมากทางจมูก ทางปาก บางทีชักเท้า กำมือกำ
5. ไข้กระโดงแกลบ มีเม็ดผื่นผุดขึ้นมาเหมือนเม็ดทรายทั่วตัว มีอาการคันมาก
6. ไข้ประดงมด ปวดหัว ตัวร้อนเป็นเปลว หอบ สะอึก มือเท้าเย็น เมื่อยในกระดูก สะท้านร้อน สะท้านหนาว เชื่อมมือ ปากงม มีเม็ดผุดขึ้นมาเป็นเหมือนขุมกุดกั้งทั่วตัว คัน กำพิชให้สะบัดร้อน

แนวทางการรักษาไข้โควิด 19 ตามศาสตร์การแพทย์แผนไทย โดยใช้หลักการตามที่ พระคัมภีร์ตักศิลากล่าวไว้ว่า ให้เริ่มต้นที่การกระตุ้นไข้อย่างอ่อน และจบลงที่การวางยาครอบไข้ ซึ่งหลักการนี้น่าจะเป็นทางเลือกในการรักษาผู้ป่วยโควิด 19 ในสถานการณ์ปัจจุบันได้ อย่างไรก็ตาม ต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของคนไข้เป็นที่ตั้ง จึงควรเริ่มต้นกับผู้ป่วยที่มีอาการรุนแรงน้อยก่อน

1. ครั้นเนื้อครั้นตัว สะบัดร้อนสะบัดหนาว
2. ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ
3. เจ็บคอ
4. คัดจมูก มีน้ำมูก
5. ไอแห้ง
6. ไอมีเสมหะ
7. ปวดศีรษะ
8. จมูกแห้ง น้ำมูกแห้ง
9. ปากเปรี้ยว ปากงม กินข้าวไม่ได้
10. ปากแห้ง คอแห้ง ฟันแห้ง

11. ท้องเสีย
12. คลื่นไส้ อาเจียน
13. ตาแดง
14. มีเม็ดผุดขึ้นมาเหมือนขุมกุดกั้งทั่วตัว คัน สะบัดร้อน
15. มีเม็ดผุดขึ้นมาเหมือนเม็ดทรายทั่วตัว คัน

แนวทางการใช้ตำรับยารักษาผู้ป่วยโควิด-19 ที่มีอาการรุนแรงน้อย

1. ยาห้าราก เพื่อการกระตุ้นไข้อย่างอ่อน (จับพิชที่อยู่ภายในร่างกายให้ผุดออกมาภายนอกให้หมด อาจจะปรากฏให้เห็นเป็นเม็ดเป็นตุ่มทั่วร่างกาย) เป็นหนึ่งในตำรับยาสมุนไพรในคัมภีร์ตักศิลา และเป็นตำรับยาที่คณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติได้ประกาศให้บรรจุอยู่ในบัญชียาจากสมุนไพร ในบัญชียาหลักแห่งชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 จนถึงปัจจุบัน

2. ยาขาว เพื่อครอบไข้ (รักษาอาการไข้ และจะไม่กลับมาเป็นไข้อีก) เป็นตำรับยาที่ปรากฏในตำรายาในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์)³ ซึ่งเป็นตำราที่กระทรวงสาธารณสุขประกาศเป็นตำราการแพทย์แผนไทยของชาติ แก่สรรพไข้ ประกอบไปด้วย สมุนไพร 15 ชนิด ได้แก่ “**กระเช้าฝีมัด หัวคล้า รากทองพันชั่ง รากชา (เมี่ยง) รากจันทน์ รากส้มเลือด รากข้าวโหม้ รากจิงจ้อ รากสวาด รากสะแก รากมะนาว รากย่านาง รากพิ้งข้าว รากผักสับ รากผักหวานบ้าน เอาสมอกากทำเป็นจุดน บดทำแท่งไว้ละลายน้ำชาข้าว กินแก้ไข้ รากสาด ออกคำ แดง ขาว และแก้ไข้ประดงดาช ไข้หงษะทศ และแก้ไข้ไฟเดือนห้า ไข้ละอองไฟฟ้า และแก้ไข้หมาเมข มหานิล**” ในตำราไม่ได้แจ้งชื่อตำรับ “**ยาขาว**” ไว้ถูกระบุชื่อขึ้นมาในภายหลัง โดย ครูชูบ เป็นคัมภีร์ ครูการแพทย์แผนไทย จังหวัดอุดรธานี ซึ่งมีประสบการณ์การรักษาไข้กับผู้ป่วยจำนวนมากหลายพันรายในคลินิกมาเป็นระยะเวลามานานเกินกว่า 10 ปี ซึ่งเมื่อพิจารณาตำรับยาแก้ไข้ดังกล่าว จะเห็นได้ว่ามีตัวยาลักษณะที่อยู๋ในตำรับยาครอบไข้ตามพระคัมภีร์ตักศิลา เมื่อวิเคราะห์รสยาตามองค์ความรู้ด้านการแพทย์แผนไทย พบว่า เครื่องยาดังกล่าว มีรสประสาธน์ (รสยาทั้งตำรับ) เป็นรสสุขุมเย็น ซึ่งเหมาะกับการนำมาดูแลรักษาอาการไข้

